

Received / Makale Geliş Tarihi 11.11.2023
Published / Yayınlanma Tarihi 31.12.2023
Volume / Issue (Cilt/Sayı) 7 (37)
ss / pp 1977-1990

Research Article / Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.10459272
Mail: editor@pejoss.com

Hasan Kazarel
<https://orcid.org/0009-0005-2617-2593>
MEB, Mersin / TÜRKİYE

Hüseyin Kazarel
<https://orcid.org/0009-0007-3924-436X>
MEB, Mersin / TÜRKİYE

Kezban Kazarel
<https://orcid.org/0009-0006-2222-8577>
MEB, Mersin / TÜRKİYE

Gülsün Nihan Kazarel
<https://orcid.org/0009-0000-5818-7734>
MEB, Mersin / TÜRKİYE

Demokrat Parti Dönemi Dış Politikaları

Foreign Policies in the Period of the Democratic Party

ÖZET

Çok partili hayata geçişin önünü açan Demokrat Parti, ekonomide de köklü değişiklikleri beraberinde getirmiştir. O dönemde, yüksek kalkınma oranlarına erişime izin veren faal bir dış siyasette uygulanmıştır. Bu dönemde bilhassa Amerika Birleşik Devletleriyle bağlantılar üst düzeye tırmanmıştır. Soğuk Savaş'ın ana yapısının olduğu bu dönemde dikkatler Batı'ya çevrilmiş olup, bir önceki dönemin aksine de daha agresif bir dış politika izlenmiştir. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin Truman Doktrini ile sosyo-ekonomik yapısında büyük değişiklikler kaydedilmiştir. Türkiye'nin savunma eksenini NATO üye devletleri tarafından desteklenmiştir. Türkiye, Batı'da bir kulüp olan Avrupa Birliği'ne üyelik başvurusunda bulunmuştur. Ortadoğu yurtlarına ilişkin dış siyasette ABD ve Batı'nın yönü benimsenmiştir. Özellikle Kıbrıs için İngiltere yeni bir yön veren olarak girmiştir. Bu çalışmada, Demokrat Parti'nin 10 yıllık iktidar döneminde yaşanan dış politika ve onu etkileyen dinamikleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Dış Politika, Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri.

ABSTRACT

The Democrat Party, which paved the way for the transition to a multi-party system, also brought radical changes in the economy. An active foreign policy was also followed at that time, allowing access to high rates of development. During this period, relations with the United States in particular rose to a high level. In this period, when the main structure of the Cold War was formed, attention was turned to the West, and a more aggressive foreign policy was followed, unlike the previous period. After World War II, great changes were recorded in the socio-economic structure of the USA with the Truman Doctrine. Turkey's defense axis has been supported by NATO member states. Turkey has applied for membership to the European Union, a club in the West. The direction of the USA and the West has been adopted in the foreign policy towards the Middle East countries. Especially for Cyprus, England has entered a new direction. In this study, the foreign policy of the Democratic Party during its 10-year ruling period and the dynamics affecting it will be examined.

Keywords: Democratic Party, Foreign Policy, Turkey, USA.

1. GİRİŞ

14.05.1950 seçimleri, o güne kadar ülkemizin yalnız gücü olan C.H.P' yi devirdi ve yepyeni bir hükümet kuruldu. Demokrat Parti'nin yeni hükümeti kurma işini gerçekleştirmesi, Ülke siyasi hayatının çok önemli olaylarından biridir (Kırkpınar, 2002: 85). Bu durum ülkemiz için yeni bir devrin doğuşu oldu ve Demokrat Parti devri olarak bilinen bu devir olağanüstü bir beklentiyle başladı (Akşin, 2005: 215). Kısa bir süre sonra, yeni Demokrat tarafından Celal Bayar'ın cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı'nın Refik Koraltan ve Dışişleri Bakanı olarak Fuat Köprülü'nün atanmasıyla değişiklikler başladı. DP, 1950'lerden bu yana Türk siyasi hayatında önemli bir rol oynamıştır. Bu dönem, onun on yıllık görev süresiyle sınırlı kalmamış, sonraki Türk siyasi hayatını da şekillendirmiştir.

1950'de meydana gelen Kore Muharebesi'ne er gönderilmesiyle DP, ABD beraberinde Batı politikası doğrultusunda ileriye dönük ilişkiler geliştirmenin ilk işaretlerini verdi. Rusların yayılmacılık politikası karşısında dahi bu politikayı benimsemeye devam etmişlerdir. ABD'nin Rus yayılmacılığına karşı uyguladığı sınır stratejisinde en önemli coğrafi konumu işgal eden Türkiye, 1950'lerden itibaren yeni dönemde Batı ve ABD'nin ayrılmaz bir parçası olduğu ülke haline geldi. Bu nedenle İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminde ülkemizde çok partili hayatın başlaması sürecinden sonra yönetime geçen Demokrat

Parti'nin ülke içinde ve ülke dışında bağlantılarda izlediği yöntem, etkinliğiyle şekil alan Türk dış siyaseti Gazi Mustafa Kemal'in hedeflerinden uzaklaşma aynı zamanda daha fazla dış olaylara bağlı bir süreçte yeni yöntem şekilleri tanımlamaya çalışmıştır.

Tüm bu gelişmelere bağlı olarak ilk olarak Demokrat Parti'nin kuruluşu konusuna değinmeye ve sonrasında Demokrat Parti devri yaşanan olayları içerisinde Türk dış politika amaçlarını incelemeye ve bunlara ek olarak Demokrat Partinin kuruluşuna ön ayak olan olayları ve partinin kurulma zamanlarını, çalışma siyasetlerini incelemeye çalışacağım.

2. DEMOKRAT PARTİNİN KURULUŞ SÜRECİ

1923 senesinde temeli atılan ülkemiz, çok partili siyasete geçiş yolunda iki adım atmıştır. İlki 1925'te, ikincisi 1930'daydı ve ikisi de başarısız oldu. 2. Dünya Muharebesi'nden sonra oluşan ülkeler arası ilişkiler ülkemizde hükümetin farklılaşması gerekliliğini gerektirdi ve çok partili politika başladı. Türkiye Cumhuriyeti'nin finaldeki başbakanı, liberal iktisadi taraftarı Celal Bayar ve 3 arkadaşının hareketi olan DP, Gazi Mustafa Kemal'in içte ve dışta siyaseten önem verdiği bağımsız olma ilkesini göz ardı ederek hiç olmadığı kadar toplumu arkasın almış ve 1950 senesinde 27 senelik tek partili yönetimi seçim ile bitirmiştir (Yücel,2002: 835). 11 Haziran 1945 tarihli ve II. Dünya Savaşı'nın sonunda yürürlüğe giren Çiftçi Çıkarma Yasası, büyük toprak sahipleri arasında hükümet politikasının sorgulanmasına neden oldu. Aynı zamanda Kırsal araştırma enstitüleri gibi sosyal ve eğitim kurumlarının sayısı arttıkça, kırsalın sosyal yapısını değiştirmeye yönelik önemli projeler hayata geçirilmektedir (Ahmad,1994: 24). Kongre'de uzun tartışmalara yol açan bu yaşananlar, o an bulunan yönetim programına ilişkin birçok tenkite yol açtı. Bu ortamda 7 Haziran 1945'te Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan, anayasal ulusal egemenlik ilkelerinin uygulanması ve siyasi partide işlevin demokrasiye dönüştürülmesi çağrısında bulundu. Yasaya göre gerçekleştirileceğini umdukları "Dört Muhtırayı" parti gruplarına sundular. Teklif gruplar halinde tartışıldı ancak bir sonuca ulaşılmadı. Bu süreçte istekliler 7 Temmuz 1945'te yeni bir siyasi parti kuracak ve fikirlerini tartışmaya sunacaklardı. İş adamı Nuri Demirer, Milli Kalkınma Partisi'nin kurulması için İçişleri Bakanlığı'na başvurdu (Yalçın vd., 2008: 533). Bu ortamda oluşan yeni bir siyasi yapı DP'nin kurulmasına yol açmıştır. Kurucularından 1.Meclis'in muhalefeti, II. Grubun önde gelenlerinden Hüseyin Avni Ulaş ve Cevat Rıfat Atilhan vs. isimlerin yer aldığı parti, devletçiliğe karşı görüşte olduğunu ilan etti. Dışa ilişkin siyasette İslami Birlik ve Doğu Federasyonuna ilişkin görüşler benimsenmiştir (Tunaya,1995: 638).

1950'lere kadar, Türk demokrasi tarihine demokratikleşmeye yönelik önemli ve çeşitli çabalar damgasını vurdu. Dörtlü Takrir'den sonra iktidara gelen Demokrat Parti'nin yükselişine kadar kısa ve orta vadede başarısız görünürken, uzun vadede 1950'lerde Türk demokrasi tarihini oluşturan olgunluk devrini meydana getirdi. Ulusal Mücadele'de (1919-1922) işgalcilere ilişkin kazandığı zaferin ardından 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilan edildi ve aynı yıl Halk Fırkası'nın adı Cumhuriyet Halk Partisi oldu. Bu parti 1950 yılına değin yirmi yedi sene Türkiye'yi tek parti düzeni ile idare etmiştir. 2. Dünya Muharebesi'nden sonra Türkiye, iç ve dış politikası, sosyalleşme, askeri ve ekonomik etkenlerin de tesiriyle çok partili hayata geçişe adım atmıştır. CHP'den dört vekil Celal Bayar (İzmir Milletvekili), Fuat Köprülü (Kars Milletvekili), Refik Koraltan (İçel Milletvekili) ve Adnan Menderes (Aydın Milletvekili) 1946 senesinde süreci başlattı. 21 Eylül 1945'te Fuat Köprülü ve Adnan Menderes, Tan ve Vatan gibi iktidara tezat yayın araçlarında parti disiplini ihlali şeklinde değerlendirilerek kendilerini eleştirmeye devam ettikleri için partiden ihraç edildiler. Takımın lideri Bayar, 01.12. 1945'te parlamentodan ve parti azalığından istifada bulundu. Böylece yeni devirde öz kadrosu belirlendi (Yalçın vd., 2008: 534).

Aslında önceden de ifade ettiğimiz gibi 7.01.1946 senesinde "DP" adını verdikleri siyasi parti, özünde anlatmaya çalıştığımız koşullarda kuruldu. 1945 ve 1946'da on beş yeni siyasi parti kuruldu, fakat Demokrat Parti ana muhalefet partisi olarak parlamentoda sandalye kazandı. 1946 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi 396 milletvekili seçmiş, Demokrat Parti 61 ve 4 bağımsız milletvekili Meclis'e girmiş ve bu seçimin güvenilirliğine dair birçok iddia ortaya atılmıştı. 1946'dan 1950'ye kadar kısa sürede Demokrat Parti büyük atılımlar yaptı.

14.05.1950'de gerçekleştirilen ana seçimlerde Demokrat Parti zafere ulaşarak iktidara geldi. Ülkemizin toplam insan sayısı 20.809.000 olup, bunun 12.298.709'u on beş yaşın üzerindedir. O zamanlar Türkiye nüfusunun %75'i kırsal kesimde yaşıyordu ve 1948'deki hesaplamalara göre Türkiye'nin kişi başı milli geliri 360 liraydı. 1950'de Türkiye'nin 770 milyon TL borcu ve 4 tonu rehinli olmak üzere 137 ton altın rezervi vardı (Albayrak, 2002: 855). 14 Mayıs 1950 seçim sonuçlarına göre toplam 7.953.055 oydan 4.242.833'ünü (%53,35) Demokratlar kazandı ve 408 üye seçildi. CHP ise sadece 69 milletvekili aldı. Oy

oranı %3,02 parti Halk Partisi (MP) bir sandalye kazandı ve dokuz milletvekili parlamentoda bağımsız olarak yarıştı.

Burada vurgulanması gereken nokta, Demokrat Parti'nin seçim sistemiyle oyların %53,3'ünü alırken, Meclis'e 408 üye ve yüzdelik olarak %83,7'si ile Kongre üyesi olarak girmesidir. Bu bağlamda seçim yöntemi meclisin şekil almasında halkın reyinden daha etkili bir etken konumundadır. Bu neticelerle Demokrat Parti iktidarı 22 Mayıs 1950'de eline aldı. İlk olarak yönetimi alır almaz yeni meclis, Gazi Mustafa Kemal'in yakın dostu, tecrübeli siyasetçi kimliğiyle de anılan Celal Bayar'ı Ülkemizin 3. cumhurbaşkanı ve meclis başkanı Refik Koraltan'ı seçti. Menderes'e hükümet oluşturma fonksiyonu verildi. Başkan olarak göreve gelen Bayar, parti başkanlığından istifa etti. Bu, demokrasi tarihimizde yeni bir başlangıçtır.

Demokrat Parti'nin fark atıcı çoğunlukta elde tuttuğu yeni parlamento ve yeni yönetimin özü bir önceki olandan oldukça farklıydı. Demokrat Parti vekillerinin sosyo-kültürel hallerine göz atıldığında, Gazi Mustafa Kemal'in düşünce yapısından sapan çok fazla yön vardır. Nispeten genç ortalama yaşlarına ek olarak, DP milletvekilleri seçim bölgelerine ve seçim çevrelerine çok daha bağlıydı. Demokrat Parti ile Cumhuriyet Halk Partisi ile aradaki en belirgin fark, Demokrat Parti'nin bürokratik ya da asker kökenli çok az milletvekiline sahip olmasıydı (Ahmad,1994).

DP'nin ideolojisi ve programlarına ilişkin önemli ayrıntılardan söz edilirken, daha fazla ulusal özgürlükler, liberal ekonomi politikaları, özel sektörün ulusal ekonomi üzerindeki desteğinin artması ve din üzerindeki kısıtlamaların gevşetilmesi ön plana çıkıyor. Demokrat Parti açısından, dinsel inanış ana bir insan hakkı şeklinde görmüş ve dini görüşün politik nedenlerle suistimal olmasına itiraz etmiştir. Devlet, bireysel refah için yaratılmış bir kurum olarak kabul edildi. Merkezi yönetimin yetkilerinin azaltılmasını ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesini savunur. Memurların görevlerini topluma bir iyilik olarak değil, hizmet olarak yapmaları şart koşulmuştur. Özel girişim, yalnızca kamu yararı düşünüldüğünde sınırlandırılmalıdır. Dış Politikada ise, egemen devletler arasında eşitlik ve barışa giden yolda uluslararası işbirliğinin önemli olduğu söyleniyordu (Turan ve Safran, 2009: 295). DP'nin uygulama alanında, özellikle iktidara geldiği ilk yıllarda yaptığı siyasi tercihler ile ekonomik dinamizmi arasında bir denge kurduğu görülmektedir. DP döneminde gelişen ekonomik liberalleşme dinamikleri, siyasi tercihin bir sonucu olarak bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır

2.1. Demokrat Parti'nin Kurulmasından Önce Türkiye'de Siyasi Durum

Ülkemizin ilk günlerinden beri çok partili yaşama geçme yönünde çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Buna bağlı olarak 17.11.1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF) kurulmuş ve kuranlar Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele ve Adnan Adıvar'dır (Uyar,1999: 118). Parti, kuruluşundan az bir zaman sonrasında, gerici faaliyetlerde bulunduğu ve Takrir-i Sükûn yasalarını ihlal ettiği için 1 Haziran 1925'te hükümet tarafından kapatıldı (Uyar,1999: 118). 12.08.1930'da Ali Fethi Okar'ın liderliğinde Serbest Cumhuriyet Fırkası kuruldu, fakat parti kısa zaman zarfında kapatıldı.

1923 senesinden 1946 senesine değin CHP'de tek parti hakim oldu, çok partili hayata geçiş istenilen sonuçları vermedi. Devlet ve parti başkanı 1938 yılına kadar Gazi Mustafa Kemal Atatürk, ardından 1946 yılına kadar Türkiye'yi 12 yıl daimi cumhurbaşkanı ve ulusal lider olarak yöneten İsmet İnönü idi. İsmet İnönü Dönemi, 2. Dünya Savaşı ve Sonrası yıllar halkın genel olarak yönetimden memnun olmadığı söylenebilir (Duman,2012: 301). Bu memnuniyetsizlik ve ülkede uygun bir siyasi ortamın oluşmaması, DP'nin kurulduğu günden bu yana kamuoyunda kabul görmesinde ve bir siyasi parti olarak büyümesinde önemli bir etken olmuştur.

II. İkinci Dünya Muharebesi gerçekleşirken ülkemize getirilen savaş ekonomi yapısının, insanları iktisadi ve sosyal olarak kötü durumlara sürüklediği bilinmekte. İnsanlar, esas olarak hükümetin sürekli artan vergileri nedeniyle mali sıkıntı içindeydi. Savaş ekonomisinin çalkantısında insanların ekonomik ve sosyal açıdan iyi durumda olmadığı bir dönem. Ticaret ve tarım burjuvazisi, gelirlerini artırarak ve savaş için para toplayarak hızla zenginleşti. Kısacası bu durum ülkenin savaş zenginleri nüfusu için bir ortam oluşturmuştur. Öte yandan orta sınıf, savaş ekonomisinin tüm yükünü hissetti ve bu durum onların CHP hükümetinden memnuniyetsizliklerinde etkili olan ana faktörlerden biri oldu (Özçelik,2010: 166). Aynı zamanda muharebe devam ederken uygulanmakta olan Varlık Vergisinin halkın hükümete ilişkin olan hayal kırıklığına eklendi diyebiliriz.

DP'nin kurulmasına yol açan CHP içindeki muhalefet 1945'in ortalarında belirginleşti. 21.05.1945'te ilk olarak gelir-gidire yönelik görüşler, Kongre'de şiddetli muhalefeti ortaya çıkardı. Adnan Menderes, Feridun Fikri Düşünsel, Hikmet Bayur ve Emin Sazak gibi milletvekilleri, eski dönemde çok rastlamadığımız sert bir dille yönetimi eleştirdiler. Adnan Menderes'in Konuşması, Hükümet Eleştirisi, Bütçedeki açık nedeniyle artan devlet borcu, aşırı emisyonlar, yüksek hayat pahalılığı, başta memurlar olmak üzere dar gelirliilerin içinde bulunduğu zor ekonomik durum, kâr hırsı, karaborsa ve vergi kaçakçılığı gibi konuları ön plana çıkardı.

Daha sonra Demokrat Parti'nin "Kare Asları" lakaplı Adnan Menderes, Celal Bayar, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan, rejimin hayata dair yenilikçi duruşunun altını çizdi. Son olarak, 29 Mayıs 1945 bütçe oylamasında beşi aleyhte, 368'i lehte oy kullandı. Bunlar Adnan Menderes, Celal Bayar, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan'dır. Olay, son 20 senedir mecliste uyumlu çalışabilen Cumhuriyet Halk Parti'li milletvekilleri arasında muhalefet olanların meydana gelişini işaret etmesi bakımından mühim bir vakadır (Özbudun, 2007: 20). Bu muhalefet DP gibi yeni örgütlenmelerin önünü açtı.

2.2. Dörtlü Takririn Verilme Sebepleri ve Neticeleri

07.06.1945 tarihinde dört CHP delegesi, M. Kemal Atatürk'ün eski Başbakanı ve son Başbakanı Celal Bayar, ün sahibi edebi tarihçi Fuat Köprülü, eski CHP müfettişi Adnan Menderes, Eski Vali Refik Koraltan, partilerini mecliste ilan ettiler ve gruba önerge gönderdi. Önergeyi teslim eden dört vekilden ötürü "Dörtlü Takrir" diye anımsanacak önergenin üreticileri, muharebe sonlandığına göre demokrasi anlamında bağımsızlıkların yerine getirilmesi gerekliliğini ifade etmişlerdir (Burçak,1979: 241). Bu bağlamda TBMM'den yürütme üzerindeki anayasal hakların kullanılmasını istemişlerdir. Bu muhtıranın ilerleyen bölümlerinde Demokrat Parti'nin muhalefet stratejisi bunun altında yatan ilkeler olduğu anlaşılmaktadır. Bu, parlamento denetiminin Anayasa'nın ruhuna uygun olmasını sağlayacak adımların atılmasını, vatandaşların siyasi hak ve özgürlüklerinin genişletilmesini ve bu ilkelerin Parti çalışmalarına yön vermesini içerdigi söylenebilir.

Adnan Menderes ve yakınlarından önerilen takrir TBMM'de çokça süre durmadan münakaşa edilmiş, sonuçta önerge teslim eden dört vekilden başka Meclisin hepsi önerge aleyhinde rey kullanmıştır. Önergenin ret olmasından sonra önergeye imza atan milletvekillerinin kurul içinde "biliniyor" olma, gelecekte kendileri ile alakalı yeni yeni olayların gelişeceğini kanıtı olması da söylenebilir.

Daha önce de belirtildiği gibi, Dörtlü Muhtırası T.B.M.M. tarafınca reddedilmiştir. Belli süre sonra reddedilen "dörtluden" Adnan Menderes ve Fuat Köprülü, Vatan gazetesini kullanarak açıkça protestoya yöneldi. Basının konuları, devlet kontrolünün sağlanması, insan hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması, demokratik olmayan yargıların kaldırılması, baskının yok edilmesi vb. liberal ve demokrasiye dayanan ana konulardır. 21 Eylül 1945'te gazetede bu yönlendirme üzerine CHP parti komitesi toplanarak iki vekilin partiden ihraç edilmesine karar verdi. O zamana kadar değin kalan Refik Koraltan, 02.10. 1945'te Vatan gazetesine yaptığı açıklamada, dostlarının partiden atılmasının hukuka uygun olmadığını belirtmesi ile kendisi de aynı kaderi paylaşmıştır (Erer,1966: 228).

Söz konusu gelişmelerin ardından onaylayanlar dörtlüsü lideri Celal Bayar tepkisini partiden ve parlamentodan istifa ederek gösterdi. Yani dörtlüye onay verenler CHP'nin tamamen dışında kaldı. İşte tam bu sırada Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, muhalefet partisinin iktidar partisine karşı Meclis'te gözlemci görevi yapacağını açıklamıştı. Görülüyor ki, söylediklerinin gerekli olduğu, şüphesiz yeni bir parti kurma yolunda adım atanları daha da cesaretlendirdiği görülüyor. Hiç şüphe yok ki bu olay DP'nin kuruluş sürecini kolaylaştırmış ve hızlandırmıştır.

2.3. Demokrat Parti'nin Kurulması

Bu yaşananların ardından DP'nin oluşumu tamamlanmış ve 7 Ocak 1946'da İçişleri Bakanlığı'na kuruluş dilekçesi verilmiştir. Parti liderlerinin önderliğinde parti genel başkanlığına Celal Bayar seçilen parti teşkilatı, kurulduğu günden itibaren büyük ilgi uyandırmış ve CHP'den memnun olmayanların buluşma yeri olmuştur. DP'nin temel amacı adından da anlaşılacağı gibi ülkenin demokratikleşmesini sağlamak olacaktır (Akşin,2004: 226). DP ilk günden itibaren "Demir Kırat" olarak anılmaya başlandı (Aydemir, 1988:127). Demokrat Parti kurulduğunda, kurucuları, Kongresi için Yönetim Kurulu seçimine kadar Genel Yönetim Kurulunu oluşturdu. DP, iki yılda bir toplanarak önemli kararlar alan ve parti çalışmalarını buna göre planlayan demokratik bir örgüt olmayı planladı Demokrat Parti'nin prosedürü, TCF ile neredeyse aynıdır. Planın 20. ve 21. Bölümlerinde yerel yönetimlere yetki devri; 24. Bölümde devlet indirimi; Kırk Üçüncü Bölümde Liberalizm; Programın 48. ve 51. Bölümlerinde KİT satışları. 74. Madde devlet tekellerinin özelleştirilmesini vurgularken, 74. Madde iç ve dış borçlanma gereğini vurgulamaktadır.

CHP'nin altı ilkesinin biraz farklı bir yorumunu içeren DP'nin kurucuları, amaçlarının Türkiye'de demokrasiyi geliştirmek olduğunu söylediler. İktidarın etki ve eylemlerini kontrol altına alıp halk için güç yaratacağına inanan Demokrat Parti, bunu şovda açıkça dile getirmekten çekinmemiş, ilk günden itibaren iktidarın pençesini kırma konusunda ne kadar kararlı olduğunu göstermiştir. Ayrıca DP, CHP'nin milliyetçi politikasına paralel olarak farklı bir iktisadi politika izleyeceğini kuruluş programında ilan etmiştir.

Demokrat Parti Kuruluş Bildirgesi'nin Siyasi İşler bölümü, sivil yapılarda ikinci düzey ilçelerin kurulması ve üniversitelerin akademik ve idari özerkliğine ihtiyaç duyulması gibi belirli konularda birkaç yeni taahhütte bulunmuştur. Sonraki gelişmeler, bu taahhütlerin DP desteğini de artırdığını gösteriyor.

2.4. Demokrat Parti Döneminde Sovyetler Birliği'nin Yayılmacılık Siyasetine Karşın Oluşturulan Paktlar ve Antlaşmalar

Dünya Muharebesi'nin bitmesiyle beraber oluşan dünya düzeni İnsan Haklarına saygılı ve yeni, demokratik bir hükümet sistemine doğru eğilim uluslararası sahnede teorik bir alt yapı meydana getirmesi ülkemizi de etkilemektedir. Dolayısıyla ülkemizin hedefi, Avrupa'da eşit bir ülke olarak yer almak amacıyla, siyaset, sosyalleşme, iktisadi, kültür ve güvenlik ölçütleri kapsamında kendisini bir Avrupa ülkesi gibi görmek ve görünüşünü Avrupa'ya da kabullendirmektir. Önemli olan ülkenin bu yaklaşımının arkasında elbette Sovyetler Birliği'ne karşı kendi güvenliğini sağlama çabalarını unutmamak gerekiyor (Sarımay,2002: 923). Aslında bu devir, yalnız ülkemiz adına değil de dünyanın birçok ülkesi için yeni dünya düzeninde yer bulma ve denge sağlama dönemidir. Bu yeni dönemde bütün devletler kendi siyasi, iktisadi ve ilişki çıkarlarına göre bir düzen kurmak istemekte ve bu duruma yönelik yeni anlaşmalar yapmak niyetindedir. Türkiye için bu süreç, Sovyetler Birliği gibi önemli tehditlerin etkisiyle başlamıştır. Başta ABD-Sovyet eksenli olmak üzere siyasi gelişmeler yeni dengenin konumunun belirlenmesinde fazlasıyla tesirli olmuş.

Bu bağlamda, ülkemizin güvenliğine ve sınırlarına yönelik algılanan Sovyet tehlikesi ele alınmalıdır. Ülkemizin yakın çevresinde hızla bir ideolojik farklılaşma dönemi oluşuyordu. Kuzeybatı ve kuzeydoğu sınırlarında Sovyet fikirlerine hizmette bulunan kuvvetli Sovyet asker birlikleri, Güneydoğu ve Ortadoğu'da Sovyet siyasi kitlelerinin artan etkisi ve hızla komünist sisteme doğru yönelen bir sistemin etkinliği. Balkanlar'da, özellikle Yugoslavya'da bu konuda görülen eğilimler yakın gelecekte Türkiye için tehlikenin baş gösterdiğini hissettirmiştir. Bu nedenle DP döneminde önemli değişimler meydana gelmiştir. Türkiye'yi Batılı bloklara bağlamak için bir anlaşma imzalandı. Birincisi, Sovyetler Birliği'ne karşı ulusal savunmayı sağlamak amacıyla 18.02.1952'de NATO'ya katılmaktı (Sitembölükbaşı,2004: 126).

Amerika ile Sovyetler Birliği'nin Soğuk Savaşı, ülkemizin iktisadi yapısını A.B.D'ye daha da yaklaştırdı. Ayrıca, İsrail'in Orta Doğu'da Mısır'ı işgalde bulunmasına karşı ABD tarafından sert duruşun sonradan gelişmesi, Türkiye'yi daha içe dönük hale getirecektir. Bu durum Türkiye'nin Ortadoğu'daki ekonomisini ve siyasetini küçülten kilit olaylardan biriydi. Ayrıca Cezayir'in ulusal bağımsızlık sürecinden çekilmesi ve Şah'ın Musaddık'ı desteklemesi gibi daha sonra tartışılacak konular da Türkiye'yi zor duruma sokmuştur. Tüm bu gelişmeler Türkiye'nin sadece siyasetini değil, iktisadi yapısını da derin bir şekilde etkiledi. Demokrat Parti'nin siyasi politikaları o devirde iktisadi politikalarıyla birbirine girmiş görünmektedir. Bunun en göze çarpan kanıtı başkentini ekonomiye ve Sovyet tehdidine ilişkin daha çok benimsemiş olduğu Eisenhower Doktrini'nin kabul edilmesinin ardından Bağdat Paketi görüşmesinde ekonomik durumların gündeme gelmesidir. Daha sonra RCD (Bölgesel Kalkınma İşbirliği) oldu (Batyal,2007: 564).

DP, Batılı dış politikasını sürdürerek, ABD'nin dayatmasıyla Ortadoğu ve Balkanlar'da yeni anlaşmalar arayışına girdi. Tekrar bu devirde Ülkemiz, Arap dünyasında İngiliz ve Fransızlara karşı bağımsız olma hareketini desteklememesi yanında Musaddık'ın İran'daki petrolü millileştirme çabalarına da karşı tavır almıştır. Irak ve Pakistan'daki Batı uydu hükümetleriyle çalışmaya başladı ve ayrıyeten Yunanistan ve Yugoslavya ile ortak bir savunma antlaşması imzaladı (Tuncay,1997: 180). Bu gelişme, Atatürk'ün Türk dış politikasında bağımsızlık odaklı bir anlayıştan vazgeçmesini, bir bağımlılık ve ilişki siyaseti gütmesi anlamı taşımaktaydı. Bu bağlamda, Kore Savaşı'na katılım, NATO'ya katılım, Balkanlar ve Ortadoğu'da Batı öncülüğünde iş birliğini oluşturan Balkan-Bağdat Anlaşmaları ve Kıbrıs olayını çözme aramaları bu dönemin ana özellikleri olmuştur (Hatipoğlu,2009: 26).

2.5. II. Dünya Savaşı Sonrası Dış Siyasi Değişim

Geçirilen 2 Dünya savaşının ardından, tekrar oluşacak savaşların önüne geçmek adına küresel istikrarı temin edecek uluslararası yöntem arayışına başlandı. Böylece üçlü ayağını oluşturan yapı 1990'ların başına kadar gözlemlendi. Batı ülkelerinde Fordist bir üretim örgütlenmesi olarak, Doğu Avrupa'da Sovyetizm olarak ve üçüncü ayakta dünyada kalkınma olarak şekillendi. Bu sütun, bölgeler arasındaki siyasi, ekonomik ve ideolojik ilişkileri belirlemiştir (Gönlübol, 1974).

Dünya Muharebesi sırasında Mihver ve Müttefikler ülkemiz gibi taraf tutmayanları kendilerine çekmeye çalıştılar. 1945 yılından itibaren savaşta yenilen Almanya ve Japonya ile ilişkilerini kesen Türkiye, ortaya çıkan iki başlı dünya yapısında ABD'nin ekseninde olmasına itina gösterdi. 1946'da Stalin rejiminin taleplerinin Boğaz'da yarattığı gerginlik nedeniyle Batı bloğunu temsil eden ABD ile yakınlaşma hamlesi yaşandı. Bu nedenle 1923 sonrası Batı kültür devrimleri ülkedeki demokratik alanı da etkilemiştir.

Soğuk Savaş'ın ilk rüzgarlarının esmeye başladığı sıralarda Türkiye, ABD ve Sovyet blokları arasında sınırda bir ülke haline geldi. Sovyetler Birliği coğrafi etkisini Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve Arnavutluk ekseninde güçlendirirken, Amerika Birleşik Devletleri savaştan sonra güç ve nüfuzunu kaybeden İngiltere, Almanya, Fransa ve diğer Batılı güçleri korumak için bir dış politika kehaneti yaptı. Tampon bir devlet olan Türkiye, Sovyetlerin olası stratejik baskıları karşısında hem ekonomik hem de askeri olarak güç bloğunda olma ihtiyacı hissetmiştir.

Bu arada ABD, Marshall'ın yardımıyla, Truman Doktrini olarak bilinen Avrupa politikasını büyük ölçüde destekledi ve bölgede kalkınmayı hızlandırmak için itici güç yarattı. Savaşın parçaladığı Avrupa ulusları, tarihi sömürge yönetiminden ABD lehine çekildi. Savaştan önce dünya gücü olan İngiltere de. Sömürgeci pozisyonunu Amerika Birleşik Devletleri'ne emanet etti. Amerika Birleşik Devletleri de Avrupa demokratik kontrol süreçlerinde etkili olmaya vurgu yaptı.

Sovyetler Birliği'nin Stalin dönemi etki alanları yaratma politikası, ABD için çok ciddi bir tehdit oluşturuyordu ve Amerika Birleşik Devletleri, ablukaya alma ve kenar kıyı politikaları yoluyla Sovyetler Birliği'ne strateji açısından bir avantaj sağlamaya çalıştı. A.B.D Kıyı politikası donanmasını güçlendirerek dünyanın her yerinde etkili olabilecek hareketli bir kuvvet oluşturmuştur. Sovyetler Birliği ise komşu ülkeler üzerindeki etkisini artırarak baskıcı gücünü güçlendirmiştir. Bu nedenle coğrafi olarak uzak bir bölgede faaliyet göstermeyi hedefledi ve başardı. Amerika Birleşik Devletleri, Batı'daki askeri gücünü ekonomik açıdan sağlam uluslararası kurumlar aracılığıyla inşa etti. Diğer uluslara bir yansıma, Amerika'nın arzuladığı istikrarı sağlamaya yardımcı olmak için NATO, IMF, Dünya Bankası ve AB gibi uluslararası kurumların oluşturulmasıdır. Buradaki temel sorun, gelecekte yaşanabilecek çatışma ve savaşları önleyecek ve Avrupa kıtasında istikrarı sağlayacak yeni bir sistem ve güç dengesi oluşturmaktır. Bu projenin iktisadi kısmı Marshall yardımı ve AKÇT ile AET'nin oluşturulması, asker bakımından ise NATO birliğinin oluşturulması ve öbür yanda bu ülkelerde demokratik, katılım sağlayan ve özgür yönetimin desteklenmesiydi. ABD merkezli bu dış politika ortamı, blok içindeki ülkelere de iç baskı ve değişim getirdi. Almanya ve Fransa, emperyal dönemden beri izledikleri karşı karşıya gelme politikasından vazgeçtiler ve İngiltere, askeri üslerinin bir kısmını ABD'ye devretti. Türkiye'nin Ortadoğu bölgesinin enerji kaynaklarına yakınlığı, Sovyetler Birliği ile olan sınırı ve Batıya yönelik ilerleme politikası, bu ülkeler arası sistemde ülkemize mühim bir durum vermektedir. Bu, Türkiye çevresinde yeni bir dünya düzeni kurma sürecini başlattı. Bu projenin ekonomik ayağı Marshall yardımı ve NATO şemsiyesinin askeri ayağı olan AKÇT ve AET'nin kurulmasıydı. Bu ülkelerde ABD ile uyumlu bu dış politika ortamı, kendi blokları içindeki ülkelere iç baskı ve değişim getirdi. Almanya ve Fransa, emperyal dönemden beri izledikleri karşı karşıya gelme politikasından vazgeçtiler ve İngiltere, askeri üslerinin bir kısmını ABD'ye devretti. Türkiye'nin Ortadoğu bölgesinin enerji kaynaklarına yakınlığı, Sovyetler Birliği ile olan sınırı ve Batı yönelimli kalkınma politikası, bu uluslararası sistemde Türkiye'ye önem vermektedir. Böylece Türkiye çevresinde yeni bir dünya düzeni kurma süreci başlamış oldu.

2.6. II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye'de İç Siyasi Dinamikler

1923'ten sonra yeni doğan ülkemiz, iktisadi yapıdan sosyal yaşama kadar birçok yönde köklü aynı zamanda radikal değişimlere uğradı. Batı'nın emperyalist işgaline karşı savaşı büyük lider Gazi Mustafa Kemal başta olmak üzere ülkemizin kurucuları kazandı. Batı merkezli ilkeler çerçevesinde ülkemizin temel değerlerini oluşturmuşlardır. Bu nedenle yasal altyapıdan kıyafet kurallarına kadar pek çok yenilik Batı kaynaklıdır. Sınai gelişimin ve eğitimin zayıf olduğu bir ülkede demokrasi talebi çok düşük seviyedeydi. Reform yukarıdan aşağıya yapıldı.

1929'daki ABD merkezli ekonomik krizin gecikmeli olarak vurduğu Türkiye, çok geçmeden sınır bağımlı bir II. Dünya Savaşı ile karşı karşıya kaldı. Savaşın yıkıcı etkilerine maruz kalmamalarına rağmen ekonomik ve sosyal gelişimlerini ciddi şekilde engelleyen tedbirler, yine de sosyal ve iktisadi yapıyı geriye itti. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılması etkisini sürdürdü. Fakat dünya düzeninde Türkiye tek başına ayakları üzerinde kalmayı sağlamıştır.

ABD'yi merkeze alan iki başlı dünya yapısı içerisinde Sovyetler Birliği'nin Stalinist baskısı, ülkemiz için yeni yapıda emniyet anlayışını gündeme getirmiştir. Ancak, Avrupa demokrasi yapıları ve politik sistemleri çok partili sistemlere dayanıyordu. Buna istinaden, ülkenin politik sisteminin tekrardan yapılanmasını gerektirmiştir. 1938'den sonra İnönü döneminde iktidardaki CHP partili devlet yönetim yapısını sürdürdü ve ülkenin siyasi sisteminde muhalefet yoktu. Savaş sonrası ciddi ekonomik sorunlarla birleşen örgütlü bir muhalefetin olmaması, onu yerel bir itici güç haline getirdi. Mevcut yasal çerçeve tek parti sistemini mümkün kıldığından, öbür siyasi partiler adına legal bir dayanak yoktu. Bu duruma rağmen iktidardaki CHP'nin bir kısmı, özellikle ekonomi politikası ve müdahaleci toprak reformu gibi bazı düzenlemelerden memnuniyetsizliklerini dile getirdiler. Partideki bu kümenin iktisadi sahada liberalizasyon, sosyal ve kültürel sahada tutuculuğa dönüş kanalındaki bu eleştirel bakışının karşılığı yoktu.

Bu zamanlarda yenileşmenin başlangıç zamanı Batı bloğuna yönelimle başlamıştır. Uzun yıllardır çok partili sistem, Batı demokrasilerinin temel değerlerinin ön saflarında yer almıştır. Böylece bir demokrasideki kontrol ve dengelerin en temel işlevi başlamış oldu. Parlamenter sistemin sağlıklı işlemesi için muhalefetin ve farklı siyasi görüşlerin oluşması gerekiyordu. Bu durumda Türkiye, Batı bloğunda olmanın temel gereği olan Soğuk Savaş tarzında çok partili politik düzene geçmiştir. 07.01.1946'da CHP'den ilk muhalefet oluşumu ortaya çıktı ve Demokrat Parti kuruldu. Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi'nin oğludur (Ortaylı,2010). Celal Bayar, Atatürk'ün çok sevdiği bir milletvekiliydi. Ancak serbest parti döneminde Adnan Menderes, Aydın il başkanı olmuş ve Atatürk'ün dikkatini çekmiştir.

Demokrat Parti, ana sağda bulunan AP, DYP ve ANAP çizgisiyle Türk politika yaşamında mühim bir konuma sahiptir. Politik hareketin ve partinin önderi Adnan Menderes'ten sonra Süleyman Demirel ve Turgut Özal da mevcut durumdan nemalanmıştır (Güzel, 2008). Seneler ilerlerken sağdaki partilerin fakirleri unuttuğu yeni politik yapı AKP'nin başarılı olmasında mühim bir faktördür. Temeldeki sağ görüşün tutucu kesimi, AKP ile hükümette yönetime geçtiğinde temel sağın yerine geçmiştir. Politik düşünce etrafında solcu görüş, eşitlik, işbirliğinin sağlanması, sınıflar arası kavga ve ekonomik yaşama devletin müdahale etmesi ile anılırken sağ görüş ve muhafazakar sağcılar, bireyci, pozitif bağımsız olma ve ekonomik liberalizm etrafında adlandırılır. Bu bağlamda Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Partide bazı alt tabanda kaymalar oluşmuştur. Mesela CHP'ye gönül veren bazı toplulukların Türkçü ve milliyetçi ifadeleri 1940'lı yıllarda mühim aşama kaydetmiştir (Bora ve Can, 2009). Garip yaşanan 03.05.1944 senesinde kapısına kilit vurulan Milliyetçi cemiyetine ait eleme ve engel olmanın muhafazakâr Demokrat Parti devrinde de devam etmesidir. Bu sebeple Demokrat Parti ilk zamanlarda politik sahada Cumhuriyet Halk Parti hedeflerinin belli bölümünü sürdürmüştür. Bu politik devrim, devam eden devirde İdris Küçükömer tarafından "Türkiye'de sol sağdır, sağ da soldur" şeklinde isimlendirecek ve siyasal kuramı yaklaşımında Evren ölçeğinden değişik konumda bulunacaktır. DP ile sol görüşün lideri CHP yükselme, batılı duruşu, genel geçerlik ile birliktelik kurmaya çabaladığı az gelimli guruptaki yapıya yabancılaşmış gruplar kendilerini politik açıdan elit olarak sınıflandıran sağ parti düzleminde daha erinç istediklerini söyleyebilecekleri fikrini edinmişlerdir. DP Mithat Paşa'nın 1876 Yasası ile ortaya çıkardığı demokratikleşme ve sivillerin baskın duruma geçmesinin son safhasıydı (Karpas,2010). 1950 senesinde ilerleme kaydedilen bu süre zarfı kısa zamanda yine kesintiye uğrar.

2.7. Nato İçin Kore Savaşı'na Giriş ve Türkiye'nin Değişen Dış Politik Dinamikleri

Ülkemizin 2. Dünya Muharebesi sonrasında başlattığı Batı ile iş yapma politikası Demokrat Parti devrinde de devamı sağlandı. Amerika Birleşik Devletleri'nin komünizmin yayılmasının önüne geçmek için giriştiği Truman Doktrini ve Marshall Planı'na dair girişimde bulunmaları ülkemizi rahatlatmış, ancak ülkemize ilişkin Sovyetlerin gözdağını bütünüyle bitirememiştir. Ülkemiz bu tehlikeli durumdan ancak NATO üyeliği ile kurtulabileceğini düşündüğünden üye olarak hayatta kalmayı amaçladı.

04.04.1949 tarihinde ABD'nin başkanlığında Kanada ve Batı Avrupa Ülkeleri'nden meydana getirilmiş olan NATO'ya katılmak için ülkemiz hazırda müracaat etmiş lakin İngiltere, Norveç, Danimarka ve Hollanda gibi ülkelerin kabul etmemesi nedeni ile kabul olmamıştı. İngiltere, Ortadoğu'daki kazanımlarını desteklemek için ülkemiz ve Mısır'ın dahil olduğu Ortadoğu Komutanlığı'nı gerçekleştirmeyi planlamış ve ülkemizin de bu müdafaa sistemine dahil edilmesini istediği için NATO'ya katılmasına karşı çıkmıştır. Batı Avrupa ülkeleri de ülkemizin NATO'ya katılmasının Sovyetler Birliği'ni kızdıracığından ve onlara zarar vereceğinden korktukları için harekete geçmek istemediler. Ancak ülkemiz bu çalışmadaki çabalarından vazgeçmemiştir. 20 Haziran 1950'de Kore Muharebesi patlak verdiğinde, B.M' de olan devletlerden asker talep etti. Ülkemiz bu isteğe yanıt verdi ve bir askeri tugay gönderdi. Fakat bu kararı vermanin sonrasında Türkiye yeniden NATO'ya talepte bulunacaktı.

Türkiye NATO'ya ilk başvurusunu yaptığında CHP hükümet görevindeydi. Fakat 01.05.1950'de gerçekleşen milletvekili seçimlerinde yönetim DP'ye gitti. Ülkemizde bu gelişme olurken Kore Muharebesi ortaya çıkarak NATO'nun önünü açtı (Gönlübol ve Ülman,1996: 228). ABD silahlı kuvvetleri mensubu Senatör Cain, Temmuz ayında ülkemize geldi ve "Kore'ye asker gönderirseniz NATO'ya gelirsiniz" dedi. Sonrasında, Türkiye'nin Kore Savaşı'ndaki pragmatik yardımı, Kuzey Atlantik Antlaşması'na katılmasını sağlayacaktır, ancak Yugoslavya'yı ve Güney Avrupa'yı korumanın en tesirli yolu, NATO'nun güney kanadını Türkiye ve Yunanistan'ın katılımı ve dolayısıyla nüfuzuyla güçlendirmektir. Genişledikçe ABD Başkanı Eisenhower'ın fikirleri de Türkiye'nin NATO'ya katılmasına yardımcı etken rol aldı.

Dünya Muharebesi esnasında Kore Yarımadası Japonya işgali altındaydı. Savaşın bitmesinden sonra, ABD-Sovyet antlaşması, yarımada'nın güneyini ve kuzeyini 38. paralelin yapay olarak böldü ve geri kalan işgalci Japon kuvvetleri, kuzeyde ve geri kalan güneyde Sovyetler Birliği'ni işgal etti. SSCB ordusu işgal ettiği Kuzey'de sosyalist bir devlet ve Amerika Birleşik Devletleri'nin işgal ettiği Güney'de kapitalist bir devlet kuruldu. 25 Haziran 1950'de iki farklı görüşü kabul ederek meydana getirilen Kore Demokratik Cumhuriyeti (Kuzey Kore) ile Kore Cumhuriyeti arasında anlaşmazlık çıktı.

Hemen ardından Güvenlik Konseyi'nde kabul edilen bir karar; Güney Kore birliklerinin Kuzey Kore'ye yönelik saldırısının sulhu bozan bir eylem olduğu gerçeğini kaydetti. 27 Haziran'da BM, kendisine üye olanları bu yerde uluslararası barış ve güvenliğin yeniden sağlanmasına yardımcı olmaya çağırırdı. Sovyetler Birliği durumu boykot etse de "Barış İçin Birlik" adlı bir kararı engelleyemedi.

Demokrat Parti'nin yönetime gelmesinden aşağı yukarı 30 gün sonra, 25.06.1950'de, daha önce de belirttiğimiz gibi, Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırıda bulunmasıyla başlayan Kore Muharebesi sırasında Türkiye, BMGK'nın 73 sayılı Kararını gündeme getirdi. Fuad Köprülü; Hükümetin, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Tryg ve Lie'nin Amerika Birleşik Devletleri ile yakın iş beraberliği ve İngiltere ve Fransa ile mevcut beraberlik içinde dünyada sulh ve istikrarın sağlanması adına yardım teklifine olumlu yanıt verdiğini açıkladı. Başbakan Adnan Menderes, hükümetin muhalefet tarafından alkışlanan girişimini, Türkiye'nin NATO üyeliğine bir yardımcı kanal olabileceği açısından mühim bir olanak şeklinde gördü. Buna istinaden ülkemiz, Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne cevap veren 2. ülke oldu.

18.07.1950'de Celal Bayar liderliğinde Yalova şehrinde toplanan hükümet, Kore'ye asker sevkiyatı kararı aldı. Muhalefet önderi İnönü, kendilerinden fikir alınmadığı için bu kararı eleştirdi. Ülkemiz, Güney Kore'nin savunması için başkentimizin Ayaş ilçesinde 24'üncü Piyade Alayı'na eklenti olarak 259 subay, 395 astsubay, 18 subay, memurdan oluşan 5 bin 90 sayılı bir asker erki oluşturdu ve Birinci Türkiye tugayı Tahsin Yazıcı liderliğine atandı ve tugay 17.10.1950'de Güney Kore'ye taşındı. "Pahalı Karşılık" şeklinde de isimlendirilen Kore Muharebesi'nin ülkemizin NATO'ya katılması için yeni bir durum yarattığı, bu girişimle Batı ile ülkemiz arasındaki işbirliğine hız kazandırdığı söylenebilir. Pentagon, Türkiye'nin stratejik önemine dikkat çekti ve askeri gücünden ve katkılarından duyduğu memnuniyeti dile getirdi.

Artık Ülkemizin Kuzey Atlantik Antlaşması katılımı Ottawa'da Atlantik Konseyi içinde tartışıldı ve Eylül 1951'de ülkemizin NATO'ya katılımı onaylandı. Ülkemizin NATO'ya katılma fikri, Kuzey Atlantik Antlaşması'nın ve protokolünün Türkiye Millet Meclisi tarafından 18.02.1952'de onaylanmasıyla desteklenmiştir. Ülkemizin NATO'ya katılmasının birkaç nedeni vardır; Boğazları kontrol edilmesi, Sovyet işgalleri başladıktan hemen sonra Anadolu hava alanlarını kullanması, Türkiye'den Orta Doğu, Akdeniz ve Balkanların güvenliğini ve askeri ittifakı korumaya yetecek kadar faydalanabilmek ve SSCB arasında neredeyse 1/200 kadar askeri taburun zayıflığını gidermek için bir fikir olarak sıralanabilir (Albayrak,2002: 865). Ülkemizin NATO'ya katılmasının temel sebebi, Sovyet gözdağına ilişkin güvenliğini sağlamaktı. Tüm bunlara ek olarak Demokrat Parti'nin muharebe sonunda çok partili demokrasili bir sistem meydana getirme girişimleri mühim bir iktisadi kalkınma sorunu ortaya çıkarmıştır. Savaşın sona ermesinden sonra T.S.K'da yeni mühimmatlarla askeri gücünün ilerletilmesi talebi biçimindeki problemler de ülkemizin NATO'ya katılmasının sebepleri içinde olduğu söylenebilir. Bu nedenle, ülkemizin NATO'ya katılımı iktisadi, politik ve askeri kalkınma hedeflerine ulaşılmasına katkıda bulunacaktır (Sander,2001: 226). Türkiye'nin NATO'ya katılımı bazı sorunların çözülmesine yardımcı olsa da, hükümet bunu pek iyi takdir etmedi. Örneğin; Türk silahlı kuvvetlerinin NATO komutanına tam bağlılığı ciddi sorunlara neden oldu. Ancak yine tam bağımsızlık ilkesinden taviz sayılabilecek bazı ikili anlaşmaların sadece Amerikan kredi ve yardımı almak amacıyla imzalanması, devletlerin eşitliği kuralına da bir istisna getirmiştir (Mumcu,1992: 182) .

2.7.1. Dp'nin İkinci Dış Politika Değişimi Ve Balkan İttifakı İle Kıbrıs Meselesi

2.Dünya Muharebesi bittikten öte Ülkemiz ve Yunanistan'ın Batı Bloku'na Truman Doktrini ve Marshall Tasarımı temelinde yaklaşması, NATO'ya katılması ve Balkan Paktı gibi müdafaa sistemlerine katılması ile güzel bağlar mümkün olmuştur. Ancak Yunanistan 1954 'te Kıbrıs adasını ilhak etmek için adımlar atınca ilişkiler bozuldu. Dünya Savaşı'nın hemen ardından ortaya çıkan Rus gözdağının tesirli olduğu sahalardan biri de Balkan Yarımadası oldu. Saha iki bloğa ayrıldı. Bu ikilik, Yugoslavya'nın Kominform'dan çıkarılmasıyla, Tito'nun Moskova'dan farklı bir politika izlemesiyle yeni bir boyut kazandı (Fırat,2002: 588).

Türk-Yunan ilişkileri, 1930'lardan bu yana, II. Dünya Savaşı'nda ortak bir düşmana karşı birlikte çalışarak ve ardından Truman Doktrini aracılığıyla sağlanan ortak yardım ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne yapılan katkılarla iyi niyetle yürütülmüştür. Öte yandan, yukarıda da belirtildiği gibi, Kominform'un devrilmesinden sonra Yugoslavya, Batı'nın ve Üç Taraflıların desteğiyle kendi politikalarını izlemeye başladı. Bu durum Balkanlar antlaşmasını kolaylaştırdı.

1953'te Türk Dışişleri Bakanı Belgrad'ı ziyaret etti. Balkan Anlaşmaları için geliştirilmiş hazırlık çalışmaları, ilk tekst 25.02.1953'te Yunanistan'ın başkenti Atina'da, anlaşmanın ise 28 Şubat 1953'te imzalanmasında görüşülmesine olanak sağladı. Bu destek sözleşmesini 9 Ağustos 1954'te Bled ile bir ittifak ve destek anlaşması izledi (Hatipoğlu,2009: 35). Fakat Yugoslavya'nın Balkan ortaklığına olan alakanın düşmesi ve Kıbrıs meselesi nedeniyle Türk-Yunan bağlarının kötüleşmesi bu pakti işlemeze duruma getirdi (Fırat,2002: 591).

Doğu Akdeniz'de bir ada olan Kıbrıs'ı mühim duruma getiren en tesirli etken, adanın yer aldığı konumudur. Osmanlılar, 1571'de adadaki Venediklerin hüküm sürmesine bitirerek bölgeyi koruma altına aldı ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Muharebesi'nde yönetme yetkisi verdi. 1923'te Lozan Antlaşmasıyla Türkiye Cumhuriyeti, Lozan'ın İngiltere'ye bağlılığını onayladı. Rumlar Faaliyetine, yani Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakına başladı.

1954'te Yunanistan, adanın ilhakı için Birleşmiş Milletler'e başvurdu ve hatta ülke kamuoyunu şekillendirmek için bu konuda Arap ülkeleri ile lobi yapmaya çalıştı. Öte yandan Türkiye, Kıbrıs konusunda çok hassas davranmış ve Yunanistan'dan üçlü görüşme yapmak için Kıbrıs konusunda ciddi bir çatışmaya yol açan provokasyonlarına son vermesini şiddetle talep etmiş, ancak adadaki şiddeti çözememiştir (Yücel,2002: 33). Türk hükümetinin Kıbrıs sorununa yaklaşımı adadaki statükonun korunması yönünde olmuştur. Bu öneri Yunan heyetinin sert duruşu sebebine bağlı olarak İngiliz yönetimi tarafınca reddedildi (Doğaner,2005: 653).

Atmosfer çok gergindi ve 6 Eylül'de M. Kemal'in Selanik'te bulunan hanesine patlayıcı yerleştirildiği haberiyle fazlasıyla arttı. Bu hadisenin sonrasında İstanbul'da bir toplantı yapıldı. Toplama hızla parlak bir karakter elde etti. Yüksek oranı Rumlara ait olan etnik azınlık kiliselerin ve okulların yıkılması, yakılması, yok edilmesi ve yağmaya dönüştü. Benzer bir olay İzmir'de meydana geldi. Bu vakalar tarihte "6-7 Eylül olayları" olarak yer aldı. Yunan yönetimi bu olaylardan Türk yetkilileri sorumlu tuttu. Gergin ilişkileri normale döndürmek amacıyla 24 Ekim'de İzmir'deki Yunanistan konsoloslukunda bayrak törenle göndere çekildi ve ABD üzerinden iki ülke arasındaki ilişkiler yeniden kurulmaya çalışıldı, ancak bu olaylar Balkan Paktı'na gölge düşürdü (Fırat,2002 601).

2.7.2. Abd Ve Sscb Ekseninde Orta Doğu

Sovyetler Birliği, gözdağını hissettirdiği diğer önemli bölge de Ortadoğu oldu. Buna bağlı olarak 1950'lerin başında Ortadoğu'yu savunmak için çözüm arayışları başladı.(Çetinsaya,1998: 1444) Zira bu devirde ABD ile SSCB arasında düşünceye bağlı bir mücadele Ortadoğu'ya kaydırıldı (Eker ve Kılınç,1998: 1328).

İngiltere, Orta Doğu'da kalkınmanın öncüsüydü. İngiltere, Süveyş'teki varlığı nedeniyle Mısır ile olan anlaşmazlığını çözmek için çaresizdi ve bu amaçla bir "Orta Doğu Komuta Projesi" önerildi. Ancak bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmış ve ardından ABD'nin bölgedeki inisiyatifini artırmış, İngilizlerin bölgede anlaşmaların yapılması yönündeki teşvikleri galip gelmiştir (Fırat ve Kürkçüoğlu,2002: 618). Böylece İngiltere'nin teşvikiyle Pakistan ile Türkiye arasında Bağdat Anlaşması'nın kurulması için ilk adımlar atılmış oldu.

Rusya anlaşmaya tepki gösterse de Türkiye ile Pakistan arasında 2 Nisan'da anlaşma sağlandı (Fırat ve Kürkçüoğlu,2002: 621-22). Bu ülkelerde Arap Birliği ülkelerini kapsayan bölgesel savunma anlaşmaları. Fakat bu düşünce Mısır ve öbür Arap ülkeleri nezdinde güzel görünmedi (Hatipoğlu,2009: 32). Bu Arap

ülkeleri, Batı tarafından aktif olarak yönetilen herhangi bir ittifaka karşı çıktılar. Hatta bu ittifaklara katılan ülkelerin yanında yer aldılar.

Bu duruma rağmen 24.02.1955'te Türkiye ve Irak birbirleri ile işbirliği sözleşmesi imzaladı. Bu karşılıklı işbirliği anlaşmasına Bağdat Anlaşması denir. Anlaşmanın amacı Ortadoğu sahasında sulh ve emniyeti inşa etmek, üye devletlerin yakın işbirliği kurması, üye devletleri yıkıcı faaliyetlerden korumak ve iktisadi yardım önlemlerini uygulamaktır (Hatipoğlu,2009: 32).

14 Temmuz 1958'de Bağdat Anlaşmaları Irak devrimiyle sarsıldı ve kısa bir süre sonra yeni kurulan Irak hükümeti Bağdat Anlaşmalarından çekildi. Irak'ın ayrılmasıyla Bağdat Anlaşması'nın adı Merkezi Antlaşma Teşkilatı (CENTO) olarak değiştirildi (Hatipoğlu,2009: 32). Bağdat Anlaşması, Orta Doğu'daki İngiliz çıkarlarını korumak için önemli bir araç olarak hizmet etti. Bağdat Anlaşması var olduğu sürece, İngiltere ile Irak arasındaki ilişkiler devam edecekti. Türkiye ile Irak arasındaki ilişkiler her zaman iyi düzeyde olmuştur. Ancak Irak Devrimi bu bağları farklılaştırdı. Direk Bağdat Antlaşması'nın daralmasına sebep olmuş, bunun sonucunda İngiltere-Irak ve Türkiye-Irak ilişkilerini olumsuz etkilemiştir.

Bu senelerde Orta Doğu savunmasında meydana gelen bir diğer olay da Eisenhower Doktrini'dir. Mısır Başbakanı Abdul Nasır'ın Süveyş Kanalı'nın Batılı güçler tarafından uluslararası kontrolünü reddetmesinin ardından 29 Ekim 1956'da Fransa ve İngiltere Mısır'a saldırdı. Sovyetler daha sonra İngiltere ve Fransa'ya onları Mısır'dan çekilmeye çağıran bir not gönderdi. Bu olaydan sonra Sovyetlerin Arap dünyasındaki prestiji arttı. Rusya'nın bölgeye hakim olma arzusuyla karşı karşıya kalan ABD, bölge ülkelerinin ekonomik sıkıntılarını aşmalarına ve komünizmin kötülüklerini açıklamalarına ve teşhir etmelerine yardımcı olmak için harekete geçti ve bir doktrin hazırladı. Eisenhower Doktrini" olarak bilinen bu doktrin yanı sıra ABD, Türkiye, İran ve Pakistan ile ikili işbirliği anlaşmalarına da imza attı. Bu anlaşmalar, 1924 Anayasa kurallarına uyulmaması, saldırganların tespit edilmesinde takdir yetkisi ve yardımda karşılıklılık ilkesine uyulmaması nedeniyle eleştirilmiştir (Hatipoğlu,2009: 32).

Bu dönemde dış ilişkilerde anlaşmalar dizisini tamamlayan son anlaşma İsrail ile imzalanan çevre anlaşmasıdır. İsrail Başbakanı David Ben-Gurion, Mısır'da artan arap akışının ve Mısır'ın Sovyetler Birliği ile yakından bağlarının İsrail'in Ortadoğu'daki güvenliğini tehdit ettiğine inanıyordu. Buna bağlı olarak İsrail Başbakanı, Arap ülkelerinde hareket özgürlüğünü düşürmek adına yeni teşkilat oluşturdu. Bu yeni varlığı "çevresel pakt" olarak adlandırdı. Ben-Gurion, anlaşmaya Arap ülkelerinin çeperinde bulunan Etiyopya, İran ve Türkiye'yi katmak istedi (Adevelioğlu ve Kürkçüoğlu,2002: 651). Ben-Gurion, Etiyopya ve İran ile müdafaa işbirliği anlaşmaları onaylandıktan sonrasında Türkiye'ye gitti. Ülkemiz anlaşmayı coşkuyla karşıladı. 28 Ağustos 1958'de Türkiye Çevre Anlaşması'na katıldı. Türkiye'nin anlaşmaya katılmasının en önemli nedeni, İran'ın Bağdat Anlaşması'ndan çekilmesinin ardından güneyde algıladığı artan tehditti. Ancak bu anlaşma Türkiye'deki 1960 darbesinden sonra yürürlükten kalktı (Adevelioğlu ve Kürkçüoğlu,2002: 646).

2.7.3. Türkiye ABD İlişkileri

Birçok kaynak Türkiye ile Amerika arasındaki ilişkiyi MÖ 1945 olarak tanımlar. Bununla birlikte, Osmanlı İmparatorluğu'nun ABD ile ilişkileri çok eskilere dayanmaktadır. 18. yüzyılda ABD, Osmanlı topraklarında "Dayı" adlı bir hükümdar tarafından yönetilen Trablus, Cezayir ve Tunus ile ticaret açısından ilişki bağlamında diplomasiye başlamıştır (Erhan, 2001). İkinci Dünya Muharebesi'nden sonra Amerika Birleşik Devletleri, Batı'ya yönelik dış politikasını çerçevelemek için NATO Güvenlik Kalkanı'nı yarattı. Bu dönemde ülkemiz mühim bir dost durumunda oldu ve her iki tarafın anlaşması ülkemizin NATO'ya üye olmasıyla sonuçlandı. Bu zamanlar, ülkemizin müdafaa birlik yeterliklerini gidermesinin yanında Truman Doktrini kapsamındaki Marshall iktisadi paketinden faydalanma olanağı da sağlamıştır. Her şeyden önce NATO güvenliğine yönelik Sovyet tehdidini rafa kaldırmayı arzulayan Türkiye Cumhuriyeti korunma kalkanını Türk ordusunu modern hale getirmek ve müdafaa ve emniyet giderlerinin maddi yükünü azaltmak adına bir vasıta olarak baktı. 1950-1954 senelerinde Amerika Birleşik Devletleri, ülkemize hemen hemen 2 milyar TL değerinde askeri donanım ve iktisadi destekte bulunmuştur. 1954 senesinde ABD'ye yaptığı bir ziyarette Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Türkiye'nin komünist cepheye karşı demokrasinin ön saflarında yer aldığını ve laik devlet yapısı içinde yabancı girişimlere ve sermaye yatırımlarına açık olduğunu ifade etti. Bu durum dünyada Türkiye'ye Western Club'ın bir üyesi gibi davranılması gerektiği algısını oluşturmuştur. Yabancı yatırımı çekmek için art niyetli kanun ve yönetmelikler TBMM'de tartışıldı, ancak gerekli girişimde bulunuldu. Demokratlar döneminde Türkiye, Kore Savaşı'nda, Süveyş Krizi'nde, Lübnan-Ürdün Krizi'nde tamamen Amerikan taraftarı bir dış siyaset çevresinde yer edinmiştir. Bu hususta Kore Savaşı'na katılma girişimleri, NATO'ya katılma olasılığını hedef alan girişimler olarak anlaşılmalıdır. Bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri, Ortadoğu'da

Sovyetler Birliği'nin yükselişi karşısında Türkiye ile yalnızlıktan çıkmıştır. 1957'den sonra ABD ile ilişkiler sekteye uğradı. Hükümeti takip eden on yıllarda, Türkiye'de belirli dönemlerde diğer hükümetler tarafından tanınan Amerika Birleşik Devletleri ve IMF katkılı yükselme planlarının ileri kalkınma ve endüstriyel ilerlemeye fayda sağlamadığını gördü. Ayrıca ABD, tüketici sektörü önceliklerine odaklanarak kendi yerel kalkınma modelini uygulamayı reddetti. Bu da Türkiye gibi ülkelerin kendi kalkınma stillerini uygulamalarına engel oldu. ABD dış yardımındaki görece düşüş ve endüstriyel altyapı teknolojisi transferindeki isteksizlik önemliydi. ABD'ye Türkiye ekonomisi hakkında bilgi veren uzmanlardan Max V. Thornburg, tarım sektörüne ilişkin bir kalkınma modeline ihtiyacın varlığını, tarıma dayalı sanayileri katabilecek olsa da bunun mümkün olmayacağını söyledi. Demir gibi sektörlerde olmak üzere ağır sanayi, çelik ve kimya yatırımlarına gerek olmadığını ifade etti. Sonuç olarak 1958'de ABD, istenilen dış yardımı sağlamayı kabul etmemiş ve dolar kurunun 2,80'den 9,02'ye iletilmesi şartında bulunmuştur. Bu yaşananlar Endüstriyel gelişim için altyapı sağlamak üzere alternatif bloklar oluşturma fikrin, ortaya çıkarmıştır.

2.7.4. Ortadoğu Ülkeleri ile İlişkiler

Osmanlı devrinde Araplar önemli bir kültüre dayalı ve sosyalleşme adına önemli bir etkiye sahipti. Kullanılan dillerdeki birçok kelime Osmanlıcadan Arapçaya veya Arapçadan Osmanlıcaya çevrilmiştir (Lewis, 2007). Cumhuriyetin kurucu babaları, kurucu değerlerini Batı normlarına dahil etti. Sonraki on yıllardaki hükümet, uzak izolasyonla karakterize edilen bir iç Batı çekirdeğini bugüne kadar korurken, dış kabuğuna birkaç İslami yenilik getirdi. Bunun temel nedenlerinden biri, bölgedeki bazı ülkelerde Osmanlı Devleti ve Türkiye aleyhine milliyetçi fikirlerin ortaya çıkmasıdır. Batıda öğretim gördükten sonra vatanlarına geri gelen Arap okur-yazarları Müslüman benliklerini vurgu yaparak politik sahada izlenim verirken gördükleri Batı öğretimi ile sömürge uygulayan kuvvet olarak İngiltere, Fransa gibi Batı ülkelerini koymak yerine Osmanlı bakiyesi ülkemizi hedefe koydular. 1948'de kurulan Siyonist İsrail'i ilk resmi olarak kabul eden ülkelere biri oldu ve İsrail'in Birleşmiş Milletler'den yana oy kullanması Arap ülkelerinde de Türkiye'ye karşı muhalefeti artırdı. Mısır ve Suriye'deki şovenist Arap siyasetçiler, Nasırcı politikalarıyla soğuk rüzgarı estirdiler. Türkiye, Arap bölgesine kültürel yakınlığına rağmen bu ülkelerde Batı güdümlü bir ülke algısı oluşturmuştur. ABD'nin henüz üye olmasa da arkasında olduğu Bağdat Anlaşmaları konsepti bu konuda etkili olur. 1955'te Irak, Pakistan, İngiltere ve Türkiye, bölgeyi istikrara kavuşturmak için ortak bir politika bulmak amacıyla Bağdat Anlaşmalarını imzaladılar. Paktın bölge içinde olmayanların kabul görmesi Mısır, Suriye ve Suudi Arabistan ülkelerinden kabul edilmedi ve Batı'nın çıkarlarının bir aracı şeklinde görüldü. İran'ın da dahil olmasıyla paktın üyeliği Şii sahasına yayıldı. Süveyş Kanalı'nın kontrolü ile Mısır, İngiltere ile ciddi problemler yaşadı ve İngiltere bölgedeki eski gücünü kaybetti. Nasır'dan etkilenen hükümetin Irak'ta iktidara gelmesi, bu ülkedeki Bağdat Anlaşmalarının bir sonucudur ve bu ülkenin anlaşmadan ayrılmanın yolunu açar. DP döneminde Arap ülkelerinin çoğunda entelektüel bürokratlar Osmanlı İmparatorluğu'ndan aileler vardı. Nasırcı politikayı destekleyen Sovyetler Birliği, çıkarlarına hizmet eden bölgelerde yeni girişimler yürütürken laik bir hükümetin hayatta kalmasına izin verdi. Bu nedenle Amerika Birleşik Devletleri bu dönemde ilk anti-komünist İslami yayımcılık kavramını ortaya attı. Geçmişte İngiliz etkisi altındaki ılımlı Müslüman aşiretler ve ülkeler ABD tarafından desteklenmiştir. Türkiye'deki politika değişiklikleri de buna katkıda bulundu. Bağdat Anlaşması ile Arap ülkelerinde Batı'nın tek temsilcisi ve hamisi imajına girdiğine inanan Türkiye, diğer ülkelerde hoş karşılanmaz. Örneğin Celal Bayar'ı Batı'nın köpeği olarak gösteren Mısır karikatürleri memnuniyetsizliğe neden oldu. Ek olarak Ortadoğu ülkeleri, Türkiye'yi kutuplaşmış bir dünya düzeninde Batı bloğu içinde bir Avrupalı olarak görmüş ve Türkiye'yi Sovyetler Birliği ile olan güç dengesi üzerinden değerlendirmiştir. Demokrasi sahasında yönetime gelen ilk ve tek İslam devleti olan Adnan Menderes hükümeti, Türkiye'nin Ortadoğu'daki Arap bölgesini etkilemeye çalıştı. Bu dönemde Doğu-Batı ilişkilerinde Sovyet-Amerikan dengesi içinde bölgesel açılımlar şekillendi.

2.7.5. Doğu Bloku İle İlişkiler

Cumhuriyetin inşasından İkinci Dünya Muharebesi'nin sonuna değin ülkemiz ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkiler çok iyiydi. SSCB'nin anti-emperyalist politikasına karşı Türkiye Cumhuriyeti'ni desteklemesi, Rusya'nın Türkiye'de Orta Asya ve Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı giriştiği girişimlerin ülkenin iç meselesi olarak görülmesi anlamlıydı. Dünya Muharebesi'nden sonra, Stalinist Rusya'nın ülkemiz ile sınırlarının ve boğazlarının kullanımı konusunda yaptığı anlaşmayı yenilemeyeceğini açıklaması, Türkiye'nin yeni seçilen DP'sini Batı bloku ve ABD'ye daha da yaklaştırdı. Kutuplaşmış bir dünya düzeninde komşusu Sovyetler Birliği Doğu Bloku'nun, Türkiye ise Batı Bloku'nun önemli konumuna sahip bir ülke oldu. Yani bloğun NATO üyeliğinin bir parçası olarak tampon devlet haline geldi. Bu vaziyet, iki ülke ve yanındakiler arasındaki evrensel bağların kısmen donmasına neden olmuştur.

Erken ülkemiz, ticaret ve iktisadi ilişkilerde de fazlasıyla kısıtlayıcı bir siyaset izledi. Demokrat Parti'nin ilk günlerinde, DP'nin ABD referanslı Marshall desteklerine müdahil bulunmasının tesiri önemliydi. DP'nin 1955'ten sonraki ikinci döneminde Sovyetler Birliği ile ilişkiler değişti. Bu dönemde, post-Stalinizm'in etkisi Sovyetler Birliği'ne ulaştı. Aynı dönemde Türkiye, düşük büyüme ve ekonomik kriz nedeniyle zorluklarla karşılaştı. ABD'nin bir tüketim endüstrisi inşa etme politikası, ağır sanayinin hareketini yavaşlattı ve ülkeyi dışa daha bağımlı hale getirdi. Bu nedenle Menderes hükümeti, endüstriyel altyapıyı iyileştirmek ve sanayileşmeyi hızlandırmak için coğrafi olarak daha yakın olan SSCB alternatiflerini düşünmeye girişti 1959'da dışişleri bakanları düzeyinde birbirlerine bir ziyaret, bağların güzelleşmesine sebebiyet verdi. Ülkemizin daha güçlü ticaret bağlarıyla ABD'ye bağımlılığını azaltma politikası yardımcı oldu. Dışişleri Bakanlığı düzeyinde başlayan ilişki, Menderes'in darbe nedeniyle Moskova ziyaretinin gerçekleşmemesiyle son buldu.

3. SONUÇ

Epey süre tek parti demokrasisi ile idare edilen Türkiye Cumhuriyeti, 1945 senesine değin çok partili yaşama geçme adına defalarca girişimde bulunmuş, ancak bu girişimler istenilen sonuçları vermemiştir. 1945 sonrası iç siyaset ve dış siyaset koşulları ülkemizde çok partili yaşama geçişi tamamlamış olup uzun soluklu yaşamasını sağlamıştır. Ülkemizin çok partili yaşama geçmesiyle beraber kurucusunu Cumhuriyet Halk Partisi'nden oluşturan Demokrat Parti, Türk politik hayatına imzasını attı. DP, göreve başlamasından sadece birkaç ay sonra, ilk çekişmeli milletvekili seçimlerinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne katılma hakkını elde etti ve 1950'de iktidara gelene kadar ülke çapında prestij oluşturmaya devam etti. Bu gelişmeler Türk demokratik tarihinde mühim bir dönüm noktası olarak görülmektedir.

1945 senesi, 2. Dünya Savaşı'nın sonlarının yaklaşmasıyla harbin yok ediciliği ve gücü nedeniyle insanların demokrasiye aynı zamanda insanın değerli oluşuna karşı duyarlı hale geldiği devirdir. Müttelikler bile beyanname ve taleplerle Türkiye'yi daha demokratik bir sisteme geçmeye çağırıyorlar. Bu dış politika gelişmeleri, ülkedeki CHP'ye yönelik genel memnuniyetsizlik ve olgun bir demokratik kültürle bağlantılı olarak Türkiye, 1945'ten itibaren CHP'nin yerini alacak siyasi partilerin meydana gelmesine izin verdi.

Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü, Refik Koraltan 1945'e kadar CHP'de adı geçen önemli siyasetçilerdir. Özellikle 1945'te CHP'nin iç dinamiklerine ve uygulamalarına karşı çıkan, muhalefet görüntüsü verenlerin CHP'den ihraç edilmesi Türk demokrasi tarihine yeni bir soluk getirdi. Bir süre sonra bu yeni soluk getiren devlet adamları DP'yi kurdu.

Dünya Savaşı, 1945-1946 2. Dünya Savaşı'nın bitmesi sulh ve demokratik anlamda geçmenin girişi oldu, ancak Ülkemiz harbin meydana çıkardığı çalkantıların bir kısmını aşarak çok partili hayata geçti, bir yılı tamamladı. 1946'dan sonra Türk siyasi sistemi gün geçtikçe istikrara kavuşmuş, çok partili düzen Türkiye'nin tüm yapılarını etkisi altına almaya başlamış ve insanlar açısından geniş ölçüde kabul görmüştür.

Demokrat Parti'nin Türkiye'de iktidara gelmesi hem ülke içinde hem de ülke dışında mühim gelişmelerin yaşanmasına ortam hazırlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana tek parti olarak iktidarda olan CHP'nin yerine geçerek iktidara geldi ve yurt dışında birçok pakt ve anlaşmaya imza atarak, yıllar sonra Türkiye'nin dış politikasını değiştirdi. Yeni oluşumların içinde ülkemizin Güney Kore'ye asker yollaması, NATO'ya katılması, Balkan-Bağdat Anlaşması ve Mısır meselesi gibi çevre anlaşmalarına katılım vb. izlenen tüm dış politikalar, özellikle Sovyetler Birliği'nden gelen tehditlerden korunma ve ekonomik kalkınma amacına hizmet etmiştir.

Türkiye'nin ekonomik ve siyasi bağımsızlığı, NATO üyesi olarak Türkiye'de ABD üsleri kurulması, ABD tarafından yürütülen askeri tatbikatlar ve ortak güvenlik anlaşmaları, vergi muafiyeti anlaşmaları ve nükleer enerji gibi bir dizi ekonomik anlaşma ile baltalandı. DP yönetiminin kendi politikalarını takip edemediği, bunun yerine duruma göre ve ABD'ye yönelik hareket ederek dengelenemeyen bir politik sistem meydana getirdiği açıktır. Korumacı siyasetinin amacı bakımından Batı ile yakın bağlar kurabilmiş olsa da Arap dünyasından uzakta bulunmuş, hatta Balkan Bağdat ve imzaladığı çevre anlaşmalarına Arap dünyasının reaksiyonunu toplamıştır. İsrail'i tanıması bu bağlamda çok tepki almıştır. Dolayısıyla bu olaylar, Arap dünyasını gelecekte Kıbrıs sorununda Türkiye karşıtı bir politika izlemeye itti ve bu da Türkiye'nin Yunanistan ile bir arada yaşamasıyla sonuçlanacaktı.

20. yüzyıl, denge siyasetinin inatçı etkisini gösterdiği yeni bir dönem olarak bilinmektedir. Bu farkındalık, dünyadaki birçok ülkeyi bu politikanın içine çekmiştir. Güvenliğin gidişatını, iç ve dış dinamikleri kontrol edebilen fakat muvazaneyi oluşturamayanlar ya mahvolurlar ya da belirli bir içte ve dışta stratejik rotadan

yoksun bir diplomatik görüşe sapanırlar. Bu reel vaziyet ve kararlılıkla Türkiye, Batı, Rusya ve Arap dünyası arasında bir denge oluşturma eğilimi içinde teraziye Amerika Birleşik Devletleri'ne döndürmüştür. Kısa ve orta vadede faydalı görülse de uzun vadede özellikle Arap dünyası için sürpriz olan bu durum, bölgesel barış ve güvenlik açısından politikaları dengelemeye zorlayacaktır. Bu çabalar Türkiye'nin dış politikasında olumlu sonuçlar vermiş ve yeni bir dönemi başlatmıştır.

KAYNAKÇA

- Adevelioğlu, A. ve Kürkçüoğlu Ö.(2002). *Filistin Sorunu*. Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler ve yorumlar, İstanbul: İ. İletişim Yayınları, s.651.
- Ahmad, F.(1994). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. Sarmal Yayınevi.
- Albayrak, M.(2002). *DP Hükümetlerinin Politikaları*. Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları.
- Akşin, S.(2004). *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi (1789-1980)*. İmaj Yayıncılık.
- Aydemir, Ş. S.(1988). *Menderes'in Dramı (1899-1960)*. Remzi Kitabevi.
- Batyal, Y.(2007). “*Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikası*”. Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi X, Sayı 40.
- Bora, T. ve Can, K. (2009), *Devlet Ocak Dergâh*. İletişim Yayınları.
- Burçak, R. S.(1979). *Türkiye'de Demokrasi'ye Geçiş (1945-1950)*. Olga Matbaası.
- Doğaner, Y.(2005). “*İngiliz büyükelçiliği Yıllık Raporlarında Demokrat Parti Dönemi Türkiye'sinde Dış İlişkiler*”. Beşinci Uluslararası Atatürk Kongresi, 8-12 Aralık 2003, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, s.653.
- Duman, O. Ö.(2012). Türk Dış Politikası ve Bu Politikanın Dinamiklerine Etki Eden Dış Gelişmeler, Demokrat Parti Dönemi. *Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk Dergisi*, 1(1), 295-315.
- Eker, A. ve Kılınç, U.(1998). “*Dış Politikada Gelişmeler ve Türk Dış Politika Perspektifleri*” .Cumhuriyet 1923-1998 Dönemi Değerlendirmesi Siyasal Değerlendirme II. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Erer, T.(1966). *Türkiye'de Parti Kavgaaları*. Ticaret Postası Matbaası.
- Erhan, Ç.(2001). *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*. İmge Yayınları.
- Fırat, M.(2002). “*Yunanistan'la ilişkiler*”. Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, I, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fırat M. ve Kürkçüoğlu, Ö.(2002). “*Orta Doğu'yla Olan ilişkiler*”. Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, I, İletişim Yayınları.
- Gönlübol, M. (1974). *Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1973*. Sevinç Matbaası.
- Gönlübol, M. ve Ülman, H.(1996). *Olaylarla Türk Dış Politikası (1945-1965)*. Ankara.
- Hatipoğlu, S.(2009). *Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Politikası*. Hatay.
- Karpat K, (2010), Asker ve Siyaset, Timaş yayınları.
- Kırkpınar, L.(2000). Demokrat Parti ve Muhalefet Stratejisi. *İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 10(9), 84-98.
- Lewis, B. (2007). *Ortadoğu*. Arkadaş Yayınları.
- Mumcu,A.(1992). *Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*. İnkılâp Kitabevi.
- Ortaylı İ. (2010). *Türkiye'nin Yakın Tarihi*. Timaş Yayınları.
- Özbudun, E.(2007). *Çağdaş Türk Politikası*. Doğan Kitabevi.
- Özçelik, P. K.(2010). *Demokrat Parti'nin Demokrasi Söylemi*. *Üniversitesi SBF Dergisi*, 65 (3), 166.
- Sander, O.(2001). *Siyasi Tarih (1918–1994)*. İmge Kitabevi Yayınları.

- Sarınay, Y.(2002). “*Türkiye’nin NATO’ya Girişi* ”. Türkler Ansiklopedisi, XVI, Yeni Türkiye Yayınları.
- Sitembölükbaşı, Ş.(2004). “*Menderes Adnan*”, İslam Ansiklopedisi, XXIX, Diyanet Vakfı Yayınları.
- Tunaya, T. Z.(1995). *Türkiye’de Siyasi Partiler 1856-1952*. İkinci baskı, İstanbul.
- Tuncay, M.(1997). “*Siyasal Tarih(1950-1960)*”. Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye Tarihi 1908-1980, Sina Akşin (edt). Cem Yayınları.
- Turan, R. ve Safran, M.(2009). *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*. Okutman Yayıncılık.
- Uyar, H.(1999). *Tek Parti Yönetimi ve CHP*. Boyut Yayınları.
- Yalçın, D. Akbıyık, Y. ve Özkaya, Y. (2008). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları. s.533.
- Yücel, M. S. (2002). *Menderes Dönemi (1950-1960)*. Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, ss. 835-854.